

Tuinaanleg bij historische bebouwing

TWEE VOORBEELDEN VAN 'AANGEPASTE' ONTWERPEN
DOOR AREND JAN VAN DER HORST*)

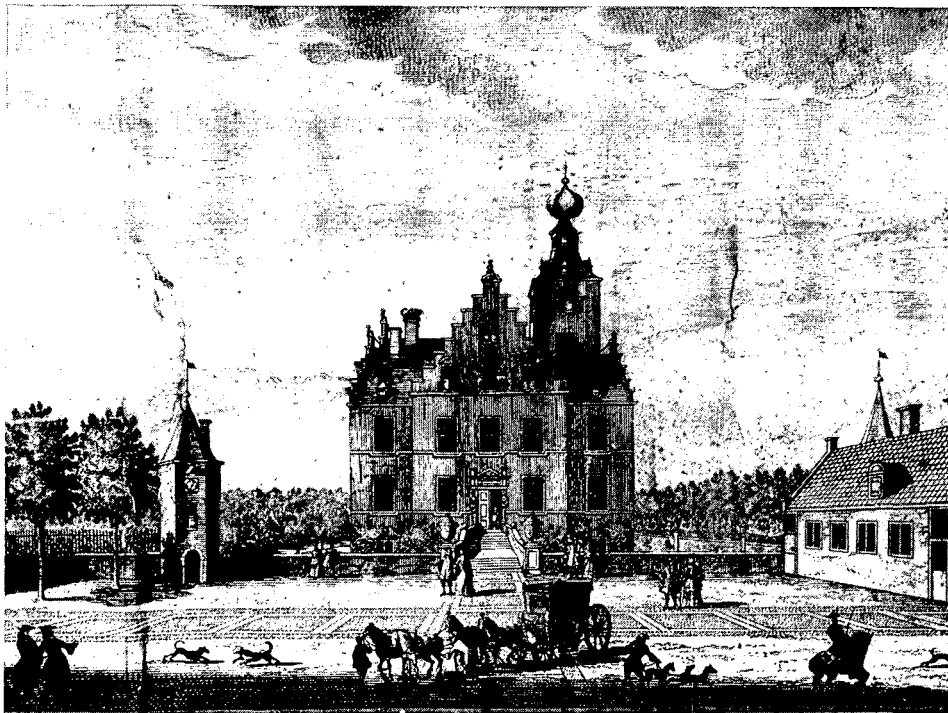
Eén van de boeiende aspecten van de tuin- en landschapsarchitecten is de verscheidenheid aan situaties waarvoor ontwerpen moeten worden gemaakt. Nu eens zal een modern kantoor van passende parkeerplaatsen, groenstroken, een aardige entree en wellicht nog ergens een siertuin moeten worden voorzien, dan weer moet aansluiting gevonden worden bij boeiende bebouwing uit lang vervlogen eeuwen. Eeuwen, waarvan slechts fragmentarisch overgeleverd is hoe de mensen woonden, werkten, aten en dronken. Schilderijen vertellen ons dan veel van de schijnbaar zo logische, maar dikwijls zo moeilijk te vinden 'gewone' zaken, als kleding, materiaalgebruik en ruimtelijke indeling van de omgeving. Dat de hierboven genoemde verscheidenheid in werkomgeving een grote variatie aan materiaalgebruik en ruimtelijke indeling vereist, hoeft geen handicap te zijn. Veel is immers hetzelfde gebleven, bij voorbeeld veel materialen, en zowel moderne als bestaande situaties kunnen daarvan meeprofitieren.

HUIS TEN BOSCH

Als voorbeeld, hoe een oud huis weer tot woonhuis werd gerestaureerd en van een passende omgeving voorzien, neem ik u mee naar het bijzondere plaatsje Maarssen aan de rivier de Vecht: een levend museum met historische architectuur van bescheiden en van groot formaat. Daar aan die eens als 'zegepralend' omschreven Vecht ligt in de bocht bij een nieuwe, lelijke, moderne verkeersbrug, één van de meest opvallende huizen van de Vechtoevers: Huis Ten Bosch, waarvan men aanneemt dat het door Jacob van Campen is gebouwd, of in ieder geval in

zijn stijl volgens de (Renaissance-)regels van die tijd. Zoals in de architectuur in Italië vele sacrale elementen werden toegepast in de bouw van villa's, buitenplaatsen en boerderijen, zo ook heeft Huis Ten Bosch enkele duidelijke Palladio-elementen in zijn architectuur, en wel met name in zijn voorgevel, die zich decoratief en opvallend spiegelt in het voortvliedende water van de Vecht. Twee gelijkenissen met de villa's van Palladio moeten mij nog van het hart voor ik mij weer met mijn 'buiten'-terrein zal bezighouden. Net als in de in Noord-Italië te bezoeken Palladio-villa's zal men geen centrale trappartij vinden in het huis, maar is de trap weggestopt in een zijwand, die achter de indrukwekkende hal het huis in tweeën deelt. Evenals in de Italiaanse villa's zijn de beide vertrekken van Huis Ten Bosch indrukwekkend, terwijl boven, waar geen gasten zouden komen, sprake is van een bijna boerenarchitectuur, waaraan alle allure ontbreekt.

Kasteel Zuylestein te Leersum, zoals dit na door Frederik Hendrik als jachtslot in 1630 te zijn aangekocht door hem werd vergroot. Helaas bestaat na een bombardement in 1945 nu alleen nog het Poortgebouw rechts.

DE TUIN

Na vele eeuwen als woonhuis in gebruik te zijn geweest, heeft het huis enkele tientallen jaren als gemeentehuis van de gemeente Maarssen gediend. De waarschijnlijk eens formele tuin was toen reeds tot een wat landschappelijker aanleg veranderd, met grote, los gegroepede, bomen, zoals de beuken en kastanjes op het ruime grasveld. De functie van gemeentehuis vereiste dat men (bijvoorbeeld met trouwauto's) om het gebouw heen moest kunnen rijden, waartoe een enorme grindbaan rondom het huis werd aangebracht. Toen het gemeenteapparaat te omvangrijk werd, kwam het huis op de markt. Het werd gekocht door een antiquair die er zijn fraaie antiekcollectie exposeerde en er tevens woonde. Ook het bij het hoofdhuis behorende grote koetshuis was toen in gebruik. Achterin de tuin werd een aardige rozentuin aangelegd volgens een door de eigenaar bewonderd Renaissance-model.

Toen ik zelf met Huis Ten Bosch te maken kreeg, was het huis het eigendom van een familie met vele telgen, die in de grote oude Taxusbomen hutten bouwden en zich kostelijk vermaakten in de verwilderde tuin, die nog niet aan de opknapbeurt was toegekomen, die zich in het huis had voltrokken. Mijn visie op de tuin werd gevraagd, en na vele mogelijkheden te hebben overwogen, koos ik voor twee alternatieven, die beide als uitgangspunt een tuinstijl hadden, welke bij dit fraaie huis 'hoorde'.

Het meest logische was het terugbrengen van de landschappelijke tuin naar een schaal welke het gezin zou kunnen gebruiken. Dit hield in het miniseren van de grindbaan om het huis en het weer aanbrengen van 'schaal' in het overige terrein door nieuwe onderbegroeiing van de hoge bomen, ander verloop van de paden en het aanbrengen van enkele zichtpunten als beelden en doorkijken.

Een tweede, veel ingrijpender, mogelijkheid was het terugbrengen van de tuin in een meer formele stijl, die zou kunnen passen in de periode van het ontstaan van het huis, toen 'Franse tuinen' in zwang waren in Nederland en een grote rechtlijnigheid in de verdeling van de ruimten en het belijnen van paden werd betracht. Voor dit uitgangspunt werd een 'klassiek' plan getekend, dat uiteindelijk de voorkeur van de opdrachtgevers kreeg, en nu voor een deel is uitgevoerd. Hierbij werden de terrassen recht van vorm, net als de paden en de taxushagen, die de tuingedeelten soms omsluiten, en soms als losse elementen rondom het grote grasveld werden geplaatst. De oude bomen worden geaccepteerd als speelse elementen in de verder symmetrisch ingedeelde tuin. Althans 'speels-symmetrisch', want een grote handicap is het feit, dat in de tijd van de antiquair het koetshuis met een groot stuk tuin is verkocht. Een fasering in de uitvoering bleek nodig, niet alleen om financiële redenen, maar ook om het plan tijdens de aanleg te laten 'rijpen' en

*) Arend Jan van der Horst is tuin- en landschapsarchitect en vice-voorzitter van de Nederlandse Tuinenstichting.

met elkaar iedere fase goed door te kunnen spreken en eventueel nog wijzigingen aan te kunnen brengen, waarbij echter de hoofdropzet niet zou worden aangetast.

BESTRATING

Van ouds her werden drie materialen (voor de bestrating) toegepast. Ten eerste grind, dat dikwijls voor oprijlanen en grindpaden werd gebruikt. Ten tweede klinkers, die rondom de gebouwen worden toegepast voor terrassen en voor paden. In de landschappelijke tuinen werd grind ook vaak voor de terrassen gebruikt om een effect te bereiken alsof een stroom zich de tuin in zou slingeren: een stroom van grind zonder onderbreking van een stenen terras om juist het contrast tussen huis en tuin te optimaliseren. In de 'Franse' tuinstijl hoort geen grind voor een terras bij het huis gebruikt te worden en er werden dan ook weer paden en zitplaatsen van oude paarse klinkers aangebracht. Wel is grind gebruikt voor de rondwandeling rondom het grote grasveld en voor de oprijlaan. Een derde, veel in oude tuinen gebruikt materiaal is aangestampte aarde als verharding van loopgedeelten in moestuinen, achterafgedeelten en tussen bloeiende planten. Deze aarden paden werden gestabiliseerd door wat cement door de bovenlaag van de grond te mengen waardoor een wat harde laag ontstaat. Hier voor moet een zanderige toplaag gebruikt worden, omdat klei- of leempaden nauwelijks begaanbaar zijn, als men er cement doormengt en tot een slijkachtige substantie zullen verworden als het wat langer achterteen geregend heeft.

Een verhard aarden tuinpad, één van de mogelijkheden van 'bestrating' die veelal in oude tuinen werd toegepast.
foto Harry Meijer, Amsterdam.

EEN TWEDE VOORBEELD: POORT ZUYLENSTEIN

Een interessante benadering vormt de tuinaanleg, aansluitend bij de historische bebouwing van Poort Zuylenstein. Architect van der Linden en naaldkunstenares Ernée van der Linden-'t Hooft hebben daar een boeiende tuin aangelegd in een klein stuk van de eens glorieuze tuinen van het verloren gegane kasteel Zuylenstein.

De functie van het poortgebouw, het voormalige koetshuis, dat voor privébewoning geschikt is gemaakt, is ook in de tuin terug te vinden: geschikt voor koetsen en voor paarden, wat inhoudt, dat er een hoge poort in het gebouw toegang verschaft voor koetsen en paarden.

Een groot plein van gele klinkers was hier aanwezig om het rondrijden mogelijk te maken zonder diepe sporen in de aarde achter te laten. Dit plein is door de huidige gebruikers gehandhaafd met uitzondering van vier vakken, die, oorspronkelijk keurig aangeharkt, nu werden beplant met een begroeiing van Cotoneaster en enkele Prunusbomen. Een imposante vaas staat tussen deze plantvakken op het voormalige rijtuigplein opgesteld. De gele klinkers zijn het fraaie materiaal, dat verder bleef bestaan.

Voorts zijn nog vele zichtlijnen, wandelpaden en bospaadjes aangelegd, die echter geen echte verharding hebben. Door gebrek aan geld of omdat het mooier werd bevonden, is gekozen voor een verharding van aarden paden, die heel goed functioneren in de tuingedeelten, waar veel bijzondere oude rozen, bijzondere coniferen of vasteplanten

alle aandacht opeisen en die ook krijgen door de neutrale ondergrond van de wat paarsig-bruine aarde.

Men moet er niet aan denken, dat een hovener hier keurige grindtegelpaden zou hebben aangelegd tussen de verfijnde rozen met namen als Cardinal de Richelieu, Madame Plantier en Madame Recamier. Te vaak ziet men, dat er weinig besef is voor bescheidenheid in kleur en materiaal: in vele tuinen bij historische panden zag ik tot mijn afgrijzen zelfs de onstuitbare opkomst van de grindtegel in de vorm van lelijke terrassen, paden en stapstenen. En dat, terwijl er momenteel ook goede betonverhardingen te verkrijgen zijn, goedkoop en wel acceptabel, als men geen geld heeft voor dure, oude klinkers. Met name de nu gemaakte betonklinkers in antiek smal en kort formaat, net als de oude ijsselsteentjes. Ze zijn er in de neutrale kleuren paarsig, bruinig en ook donkergrijs.

Voor wie weinig geld heeft, zijn er vele manieren om een tuin met nieuwe materialen te bestraten, maar... is het niet beter om wat te sparen en dan toch naar die oude klinkers, naar die fraaie granietkeien of natuursteentegels te zoeken, in plaats van vele jaren met toch iets van spijt tegen die goedkope bestrating aan te kijken. Sparen is goed, ook voor de tuin, en jaren zal men dan genieten van een mosrand tussen het oude bestratingmateriaal, vertederd een hardnekkige paardbloem wegsnijden tussen de kieren der paden, die zo passen bij de historie van de tuin.

Het uiteindelijk gekozen ontwerp voor de tuin van Huis Ten Bosch in Maarsse. In de vier cirkels behoren beelden van de vier seizoenen te worden geplaatst. Tips om deze beelden te verwerven worden gaarne door de auteur ontvangen.

